

МОНГОЛ УЛСЫН ТОГТВОРТОЙ САНХҮҮЖИЛТ (ТoС)-ИЙН ЗАРЧИМ

БАРИЛГА, ДЭД БҮТЦИЙН САЛБАРЫН УДИРДАМЖ

2015 оны 2–р сар

АГУУЛГА

Нэр томъёоны тайлбар	3
1. Танилцуулга	5
2. Зорилго	5
3. Хэрэгжүүлэлт болон хамрах хүрээ	5
4. Барилгын салбарын байгаль орчин, нийгмийн асуудлууд	6
5. Монгол Улсын барилгын салбарын зээлтэй холбоотой байгаль орчин, нийгмийн шаардлага	7
6. Хяналт Шинжилгээ	10
7. Тайлагнал	10
Хавсралт 1: Монгол Улсын барилгын үйл ажиллагаа, холбогдох байгаль орчин, нийгмийн асуудал.....	11
Хавсралт 2: Барилгын салбарын холбогдолтой Монгол Улсын хууль тогтоомж.....	18
Хавсралт 3: Барилгын салбарын холбогдолтой үндэсний болон олон улсын байгаль орчин, нийгмийн стандарт, зарчим болон бусад баримт бичиг	19
Хавсралт 4: Барилгын салбарын холбогдолтой оролцогч талууд	21

Нэр томьёоны тайлбар

Нэр томьёо	Тайлбар
Банк	Банк гэдэгт Байгаль орчин, нийгэмд ээлтэй Тогтвортой санхүүжилт (ТоС)-ийн зарчмын хамтарсан тунхаг бичигт гарын үсэг зурсан Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж буй банкиг ойлгоно
Барилга барих	Барилга (орон сууц болон арилжааны зориулалтын) барих үйл ажиллагаа нь тодорхой үл хөдлөх хөрөнгө дээр нэмж байгууламж барих эсхүл шинээр барилга барих үйл ажиллагааг хэлнэ
Үндсэн үйл ажиллагаа	Банкнаас харилцагчдад үзүүлж буй санхүүгийн бүтээгдээхүүн, үйлчилгээний хүртээмж, тухайлбал, компанийн санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын банк (нөхцөл өөрчлөгдсөн зээл, хөрөнгө, худалдаа), өмчийн хөрөнгө оруулалт, төслийн санхүүжилт, бүтцийн худалдааны санхүүжилт, ЖДБ-ийн зээл, иргэдийн банк, худалдаа, лизинг, зээлийн бусад төрөл гэх мэт багтах бөгөөд үүгээр хязгаарлагдахгүй юм
Дотоод үйл ажиллагаа	Банкнаас өөрийн үндсэн үйл ажиллагааг явуулахад шаардлагатай боловсон хүчин, өмч хөрөнгө болон дэд бүтэц (оффис, банкны салбар, тоног төхөөрөмж гэх мэт) багтана. Үүнд мөн банкнаас өөрийн үндсэн үйл ажиллагааг эрхлэх болон дотоод үйл ажиллагааг явуулахад хамтран ажиллаж буй ханган нийлүүлэгч, гэрээт байгууллага, гуравдагч үйлчилгээ үзүүлэгч талууд багтана
Монгол банк	Монгол Улсын Төв банк (Монгол банк)
БОНБНУ	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээ нь төслийн тусгай зөвшөөрөл авахад шаардлагатай Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын илүү нарийвчилсан үнэлгээ (Монгол Улсын Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн шаардлага)
БОХТ	Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө нь хэрэгжүүлж буй төслөөс байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй тодорхойлогдсон сөрөг нөлөөллүүдийн хяналт шинжилгээ болон бууруулах бүх арга хэмжээнүүдийг тусгасан төлөвлөгөө юм
БОНХ	Байгаль орчин, нийгмийн хариуцлага
БОНХ-ийн эрсдэл	Бизнес болон эрсдэлийн удирдлагын шийдвэр гаргах явцад анхаарах шаардлагатай харилцагчийн эрсдэл үүсгэж болзошгүй байгаль орчин, нийгмийн асуудал
БОНХ-ийн нөлөөлөл	Банкнаас санхүүжүүлж буй бизнесийн үйл ажиллагаанаас материаллаг, байгалийн болон соёлын орчин, түүнчлэн олон нийт, ажилчдад үүсэх бодит эсвэл болзошгүй өөрчлөлтүүдийг ойлгоно. Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллүүд нь байгаль орчин, хүн/олон нийтэд түр зуурын эсвэл байнгын шинжтэй, нөхөн сэргээгдэх эсхүл нөхөн сэргээгдэхгүй шинжтэй байж болно. Байгаль орчны нөлөөлөлд хүний үйл ажиллагаа (хүлэмжийн хий, бохирдол, амьдрах орчны өөрчлөлт гэх мэт)-наас үүдэлтэй уур амьсгалын, усны, газар нутгийн өөрчлөлтүүд багтана. Нийгмийн нөлөөлөлд тухайн харилцагчийн ажиллах хүч болон ойр орчмын олон нийт (эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, хүний эрх болон хөдөлмөрийн нөхцөл, газрын маргаан/нүүлгэн шилжүүлэлт, авилга гэх мэт)-д нөлөөлөх нөлөөллүүд багтана
БОНХ-ийн , шинэ боломж	Байгаль орчин, нийгмийн асуудлуудыг шийдвэрлэхтэй холбоотойгоор үүсэх шинэ бизнесийн боломж (цэвэр/сэргээгдэх техник технологийг нутагшуулах, шинэ ажлын байр бий болгох, орон нутгийг хөгжүүлэх гэх мэт)-ийг ойлгоно. Бизнесийн шийдвэр гаргах явцад байгаль орчин, нийгмийн асуудлуудыг харгалзан авч үзэх нь харилцагч болон тухайн харилцагчид санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлж буй банкинд шинэ боломж нээж өгөх давуу талтай
МХЕГ	Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар
ОУСК	Олон улсын санхүүгийн корпораци
БХБЯ	Барилга, хот байгуулалтын яам
ЭХЯ	Эрчим хүчний яам
БОНХЯ	Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн яам

Нэр томьёо	Тайлбар
ТЗГ	Төмөр замын газар
ЗТЯ	Зам тээврийн яам
ХАБЭМ	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй. Үүнд: ажил, хөдөлмөр эрхэлж буй хүмүүсийн аюулгүй байдал, эрүүл мэнд, сайн сайхан байдлыг хамгаалах
Зарчмууд	МУ-ын Тогтвортой санхүүжилт (ТоС)-ийн зарчмууд
Тогтвортой санхүүжилт	МУ-ын эдийн засгийн урт хугацааны хөгжилд, банкууд гагцхүү санхүүгийн ашиг сонирхлоор бус байгаль орчин, нийгэмд хариуцлагатай байдлаар оролцох үүрэг хариуцлагыг тодорхойлно
Ажлын даалгавар	Ажлын даалгаварт барилгын зураг төслийг хэрхэн хийх, боловсруулах болон баталгаажуулахыг нарийн тусгана. Түүнчлэн, ажлын даалгавар нь ирээдүйн шийдвэр гаргах үйл ажиллагаа эсхүл оролцогч талуудын дунд нэгдсэн ойлголт бий болгох зэрэгт шаардлагатай үндэслэлийг баримтжуулна

1. Танилцуулга

Энэхүү удирдамжийг Монгол Улсын Тогтвортой санхүүжилт (ТоС)-ийн зарчмууд (Зарчим)-ын дагалдах баримт бичиг болгон барилга, дэд бүтцийн салбар, салбарын үйл ажиллагаанд зээл эсвэл хувьцааны санхүүжилт олгодог банкуудад зориулж боловсруулсан байна. Үүнд:

Зарчим 1 | Байгаль орчныг хамгаалах

Зарчим 2 | Ажилчид болон нутгийн иргэдийг хамгаалах

Зарчим 3 | Түүх, соёлын өвийг хамгаалах

Зарчим 4 | Ногоон эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих

Зарчим 5 | Санхүүгийн үйлчилгээг хүртээмжтэй болгох

Зарчим 6 | Ёс зүйтэй санхүүжилт, компанийн засаглалыг дэмжих

Зарчим 7 | Хариуцлагатай, ил тод байдлыг дэмжих

Зарчим 8 | Манлайлан үлгэрлэх

Барилгын салбарын төслийг санхүүжүүлж, харилцагчдад зээл олгож буй банкууд шинэ харилцагч, төсөл, зээлийг үнэлэхдээ Монгол Улсын Тогтвортой санхүүжилт (ТоС)-ийн зарчмууд болон энэхүү салбарын удирдамжийг мөрдөх шаардлагатай. Салбарын удирдамжийг Монгол Улсын Тогтвортой санхүүжилт (ТоС)-ийн зарчмуудад нийцэж, эдгээрийн хэрэгжүүлэлтийг дэмжсэн байхаар загварчилсан юм. Энэхүү Салбарын удирдамж нь байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн удирдлагад гол төлөв анхаарлаа хандуулсан боловч банкууд эрсдэлийн удирдлагаас гадна байгаль орчин, нийгмийн гүйцэтгэлийг сайжруулах боломжийг хайх шаардлагатай.

2. Зорилго

Барилгын салбарын энэхүү удирдамж нь барилгын салбарын харилцагчдад зээл олгохтой холбоотойгоор үүсэж болзошгүй байгаль орчин, нийгмийн эрсдэл, боломжийг үнэлэхэд нь банкуудад дэмжлэг үзүүлэх зорилготой. Удирдамжийг дараах үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор боловсруулсан. Үүнд:

- Барилгын салбарын харилцагчийн үйл ажиллагаатай холбоотой эрсдэл, боломжийг тодорхойлохийг зэрэгцээ харилцагчийн байгаль орчин, нийгмийн асуудлуудыг (**Хавсралт 1, Хүснэгт 1**-ийг харна уу) удирдах чадварыг тодорхойлох;
- Барилгын салбарын үйл ажиллагаатай холбоотой байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийг зээл болон харилцагчийн түвшинд үнэлж, ангилах боломжтой байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн үнэлгээний шалгуурыг бий болгох;
- Барилгын салбарын харилцагчдад зээл болон санхүүжилт олгохтой холбоотой үүсэх байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийг зохицуулах салбарын холбогдолтой олон улсын стандарт, тэргүүн туршлагыг авч хэрэгжүүлэх;
- Барилгын салбарын харилцагчдад зээл болон санхүүжилт олгох явцдаа ил тод байдал, хариуцлага тооцох хандлагыг авч хэрэгжүүлэх;
- Шаардлагатай тохиолдолд, харилцагчийн байгаль орчин, нийгмийн гүйцэтгэлийг сайжруулах боломжийг тодорхойлж, эрэлхийлнэ.

3. Хэрэгжүүлэлт болон хамрах хүрээ

Энэхүү удирдамжийг Зарчмуудыг хэрэгжүүлж буй Монгол Улсын банкууд авч хэрэгжүүлэх бөгөөд барилгын салбарын харилцагч, хөрөнгө оруулж буй компаниудын эрхлэдэг үндсэн үйл ажиллагааг хамруулна. Удирдамжинд барилгын салбарын дараах үйл ажиллагаа багтах бөгөөд үүгээр хязгаарлагдахгүй. Үүнд:

1. Барилга байгууламж (тухайлбал, төсөл болон бизнесийн санхүүжүүлэлт, зээл, тендерийн баталгаа, зээл болон холбогдолтой үйл ажиллагаа (Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй хөтөлбөртэй холбоотойгоор Төрийн сан ба олон улсын сангуудаас хийгдэж буй санхүүжүүлэлт)); ба
2. Дэд бүтцийн бүтээн байгуулалт.

Дээр хоёр бүлэгт багтах дэд салбарын үйл ажиллагааг доорхи хүснэгтээс харна уу.

Салбарын үйл ажиллагаа	Дэд салбарын үйл ажиллагаа
Барилга байгууламж	<ul style="list-style-type: none"> • Орон сууц, худалдаа үйлчилгээний зориулалттай барилга байгууламж; • Аж үйлдвэрийн зориулалттай барилга байгууламж.
Дэд бүтэц	<ul style="list-style-type: none"> • Дэд бүтцийн бүтээн байгуулалт: <ul style="list-style-type: none"> • Зам; • Төмөр зам; • Эрчим хүч үйлдвэрлэх байгууламж, жишээ нь: <ul style="list-style-type: none"> • Салхин тээрэм; • Нарны эрчим хүч үйлдвэрлэгч; • Нүүрсэн галлагаат дулааны цахилгааны цахилгаан станци; • Усан цахилгаан станци. • Усны байгууламж; • Хог хаягдлын байгууламж; ба • Бусад байгууламж.

Энэхүү удирдамж тусгасан байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлүүд нь барилгын салбарын үйл ажиллагаатай холбоотойгоор банкны харилцагч, түүний ханган нийлүүлэгчийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчин, нутгийн иргэдэд учирч болзошгүй нөлөөлөл, эрсдэлүүдэд хамааралтай. **Хавсралт 1: Барилгын салбарын үйл ажиллагаа, холбогдолтой байгаль орчин, нийгмийн эрсдэл**-ийг харна уу.

4. Барилгын салбарын байгаль орчин, нийгмийн асуудлууд

Барилгын салбарын харилцагч, төсөлд санхүүжилт, зээл олгохдоо банк нь дараах нөхцлүүдийг харгалзан байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлүүдийг үнэлэх шаардлагатай бөгөөд үүгээр хязгаарлагдахгүй:

- Барилгын салбарын үйл ажиллагааны төрөл болон цар хүрээ (**Хүснэгт 1**-ийг харна уу);
- Байгалийн баялаг, тусгай хамгаалалтын газар нутаг, суурин газар, түүнтэй холбоотой эдийн засгийн үйл ажиллагаа зэргийг хамаарсан барилгын төслийн газарзүйн байршил; ба
- Байгаль орчинд учирч болзошгүй сөрөг нөлөөлөл (тухайлбал, бохирдол, биологийн олон янз байдлын алдагдал, байгалийн нөөцийн хомсдол, хог хаягдал, хийн хаягдлын ялгарал); нийгэмд учирч болзошгүй сөрөг нөлөөлөл (хүний эрүүл мэнд, аюулгүй ажиллагаа, аюулгүй байдалд учирч болзошгүй аюулууд, эдийн засгийн нүүлгэн шилжүүлэлт болон бусад), болон бүс нутгийн соёлын өвд учирч болзошгүй аюул (**Хавсралт 1**-ийг харна уу).

Байгаль орчин, нийгмийн зарим асуудлууд эрсдэлийн өндөр түвшинд багтана. Доорхи хүснэгтэнд өндөр, дунд зэргийн эрсдэл бүхий зээлийн үйл ажиллагааны жишээг харуулав:

Эрсдэлийн түвшин	Нэмэлт мэдээлэл
<p>Өндөр эрсдэлтэй зээлийн үйл ажиллагаанд байгаль орчин, нийгэмд их хэмжээний, олон төрлийн, үл сэргээгдэх сөрөг эрсдэл, нөлөөлөл учруулж болзошгүй дараах үйл ажиллагаа багтана</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Монгол Улсын байгалийн болон соёлын үнэт өвийн ач холбогдол бүхий газар нутагт (тусгай хамгаалалттай газар) ойр байрлах барилгын төслүүд; • Олон улсын зарим санхүүгийн байгууллагын санхүүжүүлэх Хориотой жагсаалтанд орсон асбестэн мяндас ашигладаг барилгын бүх төслүүд; • Байгалийн нөөцийн хомсдолд хүргэх зам дагуух барилгын материалын өндөр, хяналтгүй хэрэглээтэй зам, төмөр замын төслүүд; • Нүүлгэн суурьшуулалт болон эдийн засгийн эсхүл биет нүүлгэн шилжүүлэлтийн эрсдэлтэй зам, төмөр замын төслүүд; • Хүний эрүүл мэндэд аюул учруулж болзошгүй аюултай химийн бодис ашигладаг төслүүд.
<p>Дунд зэргийн эрсдэлтэй зээлийн үйл ажиллагаанд байгаль орчин, нийгэмд орон нутгийн шинж чанартай, бага хэмжээний, нөхөн сэргээгдэх боломжтой сөрөг эрсдэл / нөлөөлөл учруулах үйл ажиллагаа багтана</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Соёл амралтын газаргүй болох, газрын маргаан үүсэх зэрэг орон нутгийн иргэдийн маргааны асуудалтай барилгын төслүүд; ба • Барилгын техникийн шаардлагуудад нийцэхгүй орон сууцны болон арилжааны зориулалттай барилгын төслүүд

5. Монгол Улсын барилгын салбарын зээлтэй холбоотой байгаль орчин, нийгмийн шаардлага

Монгол Улсын Тогтвортой санхүүжилт (ТоС)-ийн зарчмуудын талаар авсан үүрэг амлалтандаа хүрэх, барилгын салбарын харилцагч, зээлтэй холбоотой БОНХ-ийн асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд банк тус бүр өөрийн БОНХ-ийн менежментийн системийг боловсруулж хэрэгжүүлнэ. Энэхүү БОНХ-ийн менежментийн систем нь барилгын салбарын БОНХ-ийн эрсдэлтэй холбоотой асуудлыг тодорхойлж, үнэлэх, шийдвэрлэх, байнгын мониторинг хийхэд банкинд туслах юм.

БОНМС-ийн нэг хэсэг болгон банк нь барилгын салбарын үйл ажиллагааг үнэлэхдээ холбогдох Зарчмыг хэрэглэх явдал юм. Ялангуяа барилгын салбарын харилцагч, төсөл, зээлтэй холбоотой асуудлаар Банкинд хамгийн их хамааралтай нь Зарчим 1: Байгаль орчныг хамгаалах, Зарчим 2: Ажилчид болон нутгийн иргэдийг хамгаалах, Зарчим 3: Түүх, соёлын өвийг хамгаалах Зарчим 4: Ногоон эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих , Зарчим 5: Санхүүгийн үйлчилгээг хүртээмжтэй болгох, Зарчим 6: Ёс зүйтэй санхүүжилт, компанийн засаглалыг дэмжих зэрэг юм.

Барилгын салбарын харилцагч, төсөл, зээлтэй холбоотой БОНХ-ын шаардлагыг банк нь өөрийн БОНМТ-доо нэгтгэх бөгөөд үүгээр хязгаарлагдахгүй:

Шаардлага	Нэмэлт мэдээлэл
<p>1. Харилцагчийн (шаардлагатай тохиолдолд, гүйцэтгэгчийн) барилгын үйл ажиллагаатай холбоотой бичиг баримт, зөвшөөрлийн анхан шатны шалгалт хийх.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Барилгын компани: барилгын компани нь өөрийн гэрээт гүйцэтгэгчийн бичиг баримтыг шалгах бөгөөд үүнд холбогдох төрийн байгууллагын тусгай зөвшөөрөл (Хавсралт 2 ба 3-ыг харна уу); • Барилгын зураг төсөл эсхүл зам болон төмөр замын маршрут зэргийн зөвшөөрөл. Үүнд: <ul style="list-style-type: none"> • Дулааны холболтын зөвшөөрөл; • Усны болон бохир ус зайлуулах холболтын зөвшөөрөл; • Галын аюулгүй байдлын зөвшөөрөл; • Ариун цэврийн байгууллагаас олгох зөвшөөрөл; • Ерөнхий архитекторын зөвшөөрөл; • Улаанбаатар хотын Цахилгаан түгээх сүлжээний зөвшөөрөл; ба • Улсын техникийн комиссын акт.. • Кадастрын төлөвлөгөө, газар эзэмших гэрээ болон барилгын ажил эхлүүлэх зөвшөөрөл; • МХЕГ болон Улаанбаатар хотын захиргааны зөвшөөрөл (барилгын материал нь Монгол Улсын барилгын норм дүрмийн шаардлагад нийцсэн байх шаардлагатай); • Ажлын даалгавар, төслийн техникийн нөхцөл; • Хог хаягдал зайлуулах гэрээ: хатуу, аюултай, аюулгүй, бохир ус гэх мэт хог хаягдлын төрлүүд; • Байгууллагын үйл ажиллагааг Зарчим 6 дахь санхүүжүүлэхийг хориглосон нэгдсэн жагсаалтын дагуу шалгах; • Барилгад ашиглах материалыг Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр ашиглахыг хориглосон болон хязгаарласан химийн аюултай бодисын жагсаалтын дагуу шалгах; • Харилцагч (барилгын компани нь өөрийн гэрээт гүйцэтгэгчийн менежментийн системг хариуцна)-ийн хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй, байгаль орчин, нийгэм, чанарын менежментийн бодлого, журам, бүртгэлийг шалгах; • Барилгын төслийн Улаанбаатар хотын Байгаль орчны газрын БОНБ-ын ерөнхий үнэлгээ; • Техник эдийн засгийн үндэслэл, байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ эсхүл БОНБНҮ (дэд бүтцийн бүтээн байгуулалт болон үйлдвэрлэлийн зориулалттай байгууламжийн том төслүүд); • Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөг багтаасан байгууллагын байгаль орчин хамгаалах төлөвлөгөө; • Байгаль орчин, нийгмийн өндөр эрсдэлтэй барилгын төсөл дээр төслийн цар хүрээ (том, дунд, жижиг), үйл ажиллагааны төрөл (химийн үйлдвэр барихад тавигдах барилгын норм дүрмийн шаардлагууд илүү нарийн), байршил (суурин газар, тусгай хамгаалалттай газарт ойр байх), компанийн чадавхи, нэр хүнд (харилцагчийн ХАБЭХ-н гүйцэтгэлийн бүртгэл тэмдэглэлийг шалгах) зэргийн талаар мэргэжлийн шинжээчийн дүгнэлт гаргуулна.
<p>2. Эрсдэлийг үнэлж ангилахдаа барилгын харилцагч, зээлийн БОНХ-ийн эрсдэлийн үнэлгээний системийг боловсруулах. Үнэлгээ, ангилалын үр дүн нь харилцагчийн БОНХ-ийн эрсдэлийн түвшинг тодорхойлж, зээл олголт, багцын менежмент</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Барилгын үйл ажиллагаатай холбоотой өндөр болон дунд эрсдэлийн талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг Бүлэг 4-с үзнэ үү.

Шаардлага	Нэмэлт мэдээлэл
болон шийдвэр гаргахад чухал юм.	
<p>3. Барилгын салбарын зээл нь (хэмжээнээс хамааран) БОНХ-ийн холбогдох олон улсын болон үндэсний хууль тогтоомж, стандартын шалгуурыг хангаж буй эсэхийг үнэлэх (Хавсралт 2 болон 3-г харна уу).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Барилгын үйл ажиллагаанаас хамааран үндэсний заавал мөрдөх хууль тогтоомж, стандарт болон олон улсын сайн дурын үндсэн стандартуудыг тодорхойлох; • Харилцагчийн гүйцэтгэлийг эдгээр хууль тогтоомж, стандартын дагуу дараах чиглэлээр хянана. Үүнд: <ul style="list-style-type: none"> • Байгаль орчны хамгаалал /үүгээр зөвхөн хязгаалагдахгүй/: • Байгаль орчны бохирдол; • Биологийн олон янз байдлын доройтол; ба • Хог хаягдлын менежмент. • Нийгмийн хамгаалал /үүгээр зөвхөн хязгаалагдахгүй/: • Орон нутгийн иргэдэд нөлөөлөх байдал • Ажилчдад нөлөөлөх байдал. • Орхигдолыг тодорхойлж (БОНХ-ийн хамгийн их сөрөг эрсдэл), тэдгээрийг үйл ажиллагааны төлөвлөгөөгөөр зохицуулан шийдэх.
<p>4. БОНХ-ийн их хэмжээний эрсдэлтэй барилгын салбарын харилцагчийг тодорхойлж, эрсдэлийг зохицуулж, нөлөөллийг бууруулах харилцагчийн чадварыг үнэлэх</p>	<p>Харилцагчийн зүгээс авах менежмент, нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Эрсдэлийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулж, хэрэгжүүлэх; • Талуудыг татан оролцуулах өргөн хүрээтэй, үр нөлөөтэй механизмыг бий болгох (Хавсралт 4-г харна уу); • БОНХ-ийн болзошгүй эрсдэлийг 3-дагч этгээд хуваалцах зэрэг нөлөөлөл бууруулах арга хэмжээ авах.

Эрсдэлийг өндөр, дунд, бага зэргээр эцсийн байдлаар ангилахдаа дээр дурдсан бүх шаардлагуудыг харгалзан үзнэ.

Өндөр болон дунд эрсдэлтэй зээлийг зөвшөөрөхөөс өмнө банк харилцагч нь байгаль орчин, нийгмийн тодорхойлогдсон сөрөг нөлөөллийг бууруулах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулсан эсэхийг шалгах хэрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл, харилцагч (гэрээт гүйцэтгэгч) өөрийн үйл ажиллагааны байгаль орчин, нийгмийн сөрөг нөлөөлөл, байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн хэмжээг бууруулах ажлуудыг багтаасан зохистой менежментийн төлөвлөгөө болон журамтай эсэхийг баталгаажуулна.

Барилгын салбарын харилцагчийн БОНХ-ийн гүйцэтгэл муу, хангалтгүй байгаа тохиолдолд банк нь үйл ажиллагааны буюу ажлын төлөвлөгөө боловсруулж өгөхийг хүсэж болно. Төлөвлөгөө нь хэрэгжихүйц, тухайн цаг хугацаатай нийцсэн мөн баримтжсан байна. Банк нь БОНХ-ийн тодорхойлогдсон эрсдлүүдийг харилцагч нь бууруулж буй эсэхийг баталгаажуулах зорилгоор уг нөхцөл, тохиролцоог зээлийн хэлцэлд оруулж өгөх бөгөөд зөрчил илэрсэн тохиолдолд харилцагч гэрээг биелүүлээгүй гэж үзнэ.

Дээрх асуудлуудыг дэмжих, нөгөө талаас банкны БОНМС-ийн нэг хэсэг болгон банк тус бүр өөрийн холбогдох бизнесийн ажил үүргийн хуваарьт БОНХ-ийн эрсдэлийн менежментийг чадавхижуулах боломжуудыг эрэлхийлэх ба үүнд БОНХ-ийн эрсдэлийн сургалт, мэргэшсэн ажилтнуудыг авч Барилгын салбарын удирдамж

ажиллуулж, сургалтанд хамруулах зэрэг асуудлууд багтана. Шаардлагатай тохиолдолд банк нь БОНХ-ийн эрсдэлийн менежмент болон сургалт явуулах зорилгоор шаардлага хангахуйц үр чадвартай хөндлөнгийн 3-дагч талыг татан оролцуулж туслалцаа авч болно. Гэхдээ энэхүү төрлийн дэмжлэг нь банкны өөрийн дотоод чадавхийг бэхжүүлэх чиглэлээр байж болохгүй.

6. Хяналт Шинжилгээ

Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлтэй барилгын салбарын зээлийг батлахаас өмнө банк нь тухайн компанийн байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийг үр дүнтэй бууруулах үйл ажиллагааны хүрээнд тохирсон БОНХ-ийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө; БОНХ-ын удирдлагын төлөвлөгөө; бусад шаардлагын хэрэгжилтэнд хяналт тавина.

7. Тайлагнал¹

Банк нь өөрийн байгаль орчин, нийгмийн удирдлагын хэрэгжилтийн үйл явц, туршлага, барилгын салбарын харилцагч, түүний зээлийн түүхийн мэдээллийг багтаасан тайланг жилд нэг удаа Монгол банк болон Монгол Улсын банкны холбоонд ирүүлнэ (**Хавсралт 4**-г харна уу). Барилгын салбарын зээлийн үйл ажиллагааны тайланд дараах зүйлсийг тусгасан байна (үүгээр хязгаарлагдахгүй). Үүнд:

- Барилгын салбарын үнэлсэн зээлийн тоо;
- Барилгын салбарын зөвшөөрсөн зээлийн тоо;
- Барилгын салбарын үйл ажиллагааны төрөл, бүс нутгаар харуулсан байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн ангилал; ба
- Тогтмол хяналт шинжилгээний шаардлага, харилцагчтай тохирсон БОНХ-ын үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний явц.

---

¹ Монгол улсын банкууд тайлагналын шаардлага дээр тохирсоны дараа эргэн хянана

Хавсралт 1: Монгол Улсын барилгын үйл ажиллагаа, холбогдох байгаль орчин, нийгмийн асуудал

Барилгын салбарын харилцагчийн үйл ажиллагаатай холбоотой БОНХ-ийн асуудлын мөн чанар, төрөл нь барилгын үйл ажиллагааны төрөл, цар хүрээнээс хамаарна. Барилгын компанийн БОННБҮ, БОНБНҮ-д дэлгэрэнгүй дурдсан БОНХ-ийн асуудлууд, түүнчлэн БОНХ-ийн эрсдлийн үнэлгээ, ангилалын явцад хөндөгдөөгүй асуудлыг банк нь харгалзан авч үзэх шаардлагатай. Харилцагч, түүний зээлийн БОНХ-ийн эрсдэлийн үнэлгээг хийх явцдаа дараах барилгын үйл ажиллагаа, түүнтэй холбоотой БОНХ-ийн асуудлыг харгалзан авч үзэх ёстой. Хүснэгт 1-д үзүүлсэн БОНХ-ийн асуудлууд үүгээр хязгаарлагдахгүй гэдгийг анхаарна уу.

Хүснэгт 1: Барилгын салбарын үйл ажиллагаа болон холбогдох БОНХ-ийн асуудлууд

Салбарын үйл ажиллагаа	Дэд үйл ажиллагаа	Дэд үйл ажиллагааны задаргаа	Байгаль орчны гол асуудал	Хяналт	Нийгмийн гол асуудал	Хяналт
Орон сууц, арилжаа болон үйлдвэрлэлийн зориулалттай барилга байгуулалт	Орон сууц, худалдааны зориулалттай барилга байгууламж	<ul style="list-style-type: none"> Зөвшөөрөл авах үйл явц Геотехникийн судалгаа Газар шорооны ажил Бетон цутгах ажил Төмөр/каркас угсрах ажил Угсралтын ажлууд: сантехник, цахилгаан, дулааны холболт 	<ul style="list-style-type: none"> Барилгын талбайн бохирдол Тоосжилт, дуу чимээ, хийн хаягдлын ялгаруулалт, чичиргээний асуудлууд Ус, эрчим хүчний хэт хэрэглээ Бензин, ашигласан тос болон тосолгооны бусад материалаас үүсэх хөрсний бохирдол Бохир ус зэрэг хог хаягдал үүсэх 	<ul style="list-style-type: none"> Хүрээлэн буй орчинд аюултай бодис, хог хаягдал, тос тосолгооны материалыг хаяхгүй байж талбайг бохирдуулахаас зайлсхийнэ² Тоосжилт, дуу чимээ, хийн хаягдлын ялгаруулалт, чичиргээ зэргээс урьдчилан сэргийлж, хамгаалах хяналтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх Эрчим хүч, усны хэт хэрэглээг багасгах; усыг эргүүлэн ашиглах зэрэг усыг үр ашигтай хэрэглэх; салхи, нар, эс зэрэг сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэр ашиглах Бохирдолоос урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө бүхий бохирдолын хяналтыг хэрэгжүүлэх (ус, хөрсний чанарын байнгын хяналт шинжилгээ) Аюултай, аюултай бус хог хаягдлыг бага хэмжээгээр гаргаж, хог хаягдлыг зохистой зайлуулж, байнгын хяналт шинжилгээ хийх зэргээр хог хаягдлын менементийн хяналтыг хэрэгжүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> Гадаад ажилчдын хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой нийгмийн зөрчлүүд Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй Олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал Хүний эрх – Хөдөлмөрийн нөхцөл, ажлын цаг, хөдөлмөрийн гэрээтэй холбоотой зөрчлүүд Барилгын квадрат метрийн зөрүүнээс худалдан авагчид үүсэх эдийн засгийн хохирол Газрын маргаан – Өмчлөх эрх, нүүлгэн суурьшуулалт, хууль бусаар газар чөлөөлөх Амралт, чөлөөт цагаа өнгөрүүлэх газруудыг алдах Зөвшөөрөлгүйн улмаас ус, цахилгаан, дулааны холболтууд хийгдээгүй байх Байгууламжтай холбоотой эрсдэл 	<ul style="list-style-type: none"> Гадаадын ажилчдад улсаас тавих хяналтыг сайжруулах; байнгын шалгалт хяналт Хөдөлмөрийн тухай, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулиудыг дагаж мөрдөх Нөлөөлөлд өртөх орон нутгийн иргэдэд үзүүлэх эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын сөрөг нөлөөлөөс зайлсхийх Монгол Улсын Хөдөлмөрийн тухай хууль, ОУХБ-ын Хөдөлмөрийн стандарт³, Хамтын гэрээ болон олон улсын Хүний эрхийн конвенцийн заалтуудыг дагаж мөрдөх Нийгмийн асуудлуудыг гаргаж ирэх боломжтой гомдол барагдуулах механизмыг хэрэгжүүлэх Монгол Улсан барилгын норм, дүрмийг дагаж мөрдөх Холбогдолтой зөвшөөрлүүдийг зохих ёсоор авах Байгууламжийн аюулгүй байдалтай холбоотой галын гол эрсдэл, хэрэглэгдэх норм, стандарт болон эрсдэл бууруулах арга хэмжээ бүхий Галын аюулгүй байдлын мастер төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх⁴

² ОУСК-ийн БОЭМАА-ны удирдамж: Бохирдсон газар <http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/4f4ca40048865833b49ef66a6515bb18/1-8%2BContaminated%2BLand.pdf?MOD=AJPERES>

³ <http://ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/lang-en/index.htm>

⁴ ОУСК-ийн БОЭМАА-ны удирдамж: Нутгийн иргэдийн эрүүл мэнд, аюулгүй ажиллагаа:

<http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/dd673400488559ae83c4d36a6515bb18/3%2BCommunity%2BHealth%2BAnd%2BSafety.pdf?MOD=AJPERES>

Салбарын үйл ажиллагаа	Дэд үйл ажиллагаа	Дэд үйл ажиллагааны задаргаа	Байгаль орчны гол асуудал	Хяналт	Нийгмийн гол асуудал	Хяналт
	Үйлдвэрлэлийн зориулалттай барилга байгууламж	<ul style="list-style-type: none"> Зөвшөөрөл авах үйл явц Геотехникийн судалгаа Газар шорооны ажил Бетон цутгах ажил Төмөр/каркас угсрах ажил Угсралтын ажлууд: сантехник, цахилгаан, дулааны холболт 	<ul style="list-style-type: none"> Барилгын талбайн бохирдол Тоосжилт, дуу чимээ, хийн хаягдлын ялгаруулалт, чичиргээний асуудлууд Экосистемын эвдрэл Амьдрах орчны хуваагдал Бэлчээрийн газрын алдагдал Бензин, ашигласан тос болон тосолгооны бусад материалаас үүсэх ус, хөрсний бохирдол Бохир ус зэрэг хог хаягдал үүсэх 	<ul style="list-style-type: none"> Хүрээлэн буй орчинд аюултай бодис, хог хаягдал, тос тосолгооны материалыг хаяхгүй байж талбайг бохирдуулахаас зайлсхийнэ Тоосжилт, дуу чимээ, хийн хаягдлын ялгаруулалт, чичиргээ зэргээс урьдчилан сэргийлж, хамгаалах хяналтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх Экосистем, амьдрах орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг багасгах; экологийн чухал үйлчилгээний ач холбогдол, үйл ажиллагааг дэмжих зорилготой нөлөөлөх бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх Оролцоонд түшиглэсэн бэлчээрийн хяналт шинжилгээ бүхий газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх Бохирдолоос урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө бүхий бохирдолын хяналтыг хэрэгжүүлэх (ус, хөрсний чанарын байнгын хяналт шинжилгээ) Аюултай, аюултай бус хог хаягдлыг бага хэмжээгээр гаргаж, хог хаягдлыг зохистой зайлуулж, байнгын хяналт шинжилгээ хийх зэргээр хог хаягдлын менежментийн хяналтыг хэрэгжүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> Олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал Хүний эрх – Хөдөлмөрийн нөхцөл, ажлын цаг, хөдөлмөрийн гэрээтэй холбоотой зөрчлүүд Нутгийн иргэдийн нүүлгэн суурьшуулалт Газрын маргаан – нүүлгэн суурьшуулалт, газар чөлөөлөлт Нутгийн иргэдийн эсэргүүцэл⁵ Соёлын өвийн алдагдал Байгууламжтай холбоотой эрсдэл 	<ul style="list-style-type: none"> Хөдөлмөрийн тухай, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулиудыг дагаж мөрдөх Нөлөөлөлд өртөх орон нутгийн иргэдэд үзүүлэх эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх Монгол Улсын Хөдөлмөрийн тухай хууль, ОУХБ-ын Хөдөлмөрийн стандарт, Хамтын гэрээ болон олон улсын Хүний эрхийн конвенцийн заалтуудыг дагаж мөрдөх Газар ашиглах боломж хязгаарлагдсаны улмаас үүсэх нийгэм, эдийн засгийн сөрөг нөлөөллийг эд хөрөнгөө алдсан нөхөн төлбөр зэргийг ашиглан бууруулах, боломжтой бол зайлсхийх⁵ Холбогдолтой зөвшөөрлүүдийг зохих ёсоор авах Төслөөс нутгийн иргэдэд үзүүлж буй ийм төрлийн сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, бууруулах, нөхөн төлөх⁶ Соёлын өвийг төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэх сөрөг нөлөөллөөс хамгаалах; хамгаалан хадгалах; соёлын өвийг ашиглан олсон ашгийг шударга хувиарлалтыг дэмжих⁷ Байгууламжийн аюулгүй байдалтай холбоотой галын гол эрсдэл, хэрэглэгдэх норм, стандарт болон эрсдэл бууруулах арга хэмжээ бүхий Галын аюулгүй байдлын мастер төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх
	Road	<ul style="list-style-type: none"> Зөвшөөрөл 	<ul style="list-style-type: none"> Биологийн олон 	<ul style="list-style-type: none"> Тоосжилт, дуу чимээ, хийн 	<ul style="list-style-type: none"> Олон нийт болон ажилчдын 	<ul style="list-style-type: none"> Хөдөлмөрийн тухай, Хөдөлмөрийн

⁵ ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт 5: Газар чөлөөлөлт: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/3d82c70049a79073b82cfaa8c6a8312a/PS5_English_2012.pdf?MOD=AJPERES

⁶ ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт 7: Нутгийн уугуул иргэд: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/1ee7038049a79139b845faa8c6a8312a/PS7_English_2012.pdf?MOD=AJPERES

⁷ ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт 8: Соёлын өв: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/dd8d3d0049a791a6b855faa8c6a8312a/PS8_English_2012.pdf?MOD=AJPERES

Салбарын үйл ажиллагаа	Дэд үйл ажиллагаа	Дэд үйл ажиллагааны задаргаа	Байгаль орчны гол асуудал	Хяналт	Нийгмийн гол асуудал	Хяналт
		<p>авах үйл явц</p> <ul style="list-style-type: none"> • Геотехникийн судалгаа • БОНБНУ • Газар шорооны ажил 	<p>янз байдлын доройтол, бохирдол үүсгэх тоосжилт, дуу чимээ, хийн хаягдлын ялгаруулалт, чичиргээний асуудлууд</p> <ul style="list-style-type: none"> • Газрын эвдрэл • Биологийн олон янз байдлын алдагдал, амьдрах орчны эвдрэл, хуваагдал • Байгалийн нөөц, усны хомсдол • Хог хаягдал үүсэх 	<p>хаягдлын ялгаруулалт, чичиргээ зэргээс урьдчилан сэргийлж, хамгаалах хяналтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх</p> <ul style="list-style-type: none"> • Эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээх • Экосистем, амьдрах орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг багасгах; экологийн чухал үйлчилгээний ач холбогдол, үйл ажиллагааг дэмжих зорилготой нөлөөлөх бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх • Эрчим хүч, усны хэт хэрэглээг багасгах; усыг эргүүлэн ашиглах зэрэг усыг үр ашигтай хэрэглэх; салхи, нар, эс зэрэг сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэр ашиглах • Аюултай, аюултай бус хог хаягдлыг бага хэмжээгээр гаргаж, хог хаягдлыг зохистой зайлуулж, байнгын хяналт шинжилгээ хийх зэргээр хог хаягдлын менементийн хяналтыг хэрэгжүүлэх 	<p>эрүүл мэнд, аюулгүй байдал</p> <ul style="list-style-type: none"> • Хүний эрх – Хөдөлмөрийн нөхцөл, ажлын цаг, хөдөлмөрийн гэрээтэй холбоотой зөрчлүүд • Нутгийн иргэдийн эсэргүүцэл • Соёлын өвийн алдагдал • Бэлчээрийн газрын хуваагдал • Байгууламжтай холбоотой эрсдэл 	<p>аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулиудыг дагаж мөрдөх</p> <ul style="list-style-type: none"> • Нөлөөлөлд өртөх орон нутгийн иргэдэд үзүүлэх эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх • Монгол Улсын Хөдөлмөрийн тухай хууль, ОУХБ-ын Хөдөлмөрийн стандарт, Хамтын гэрээ болон олон улсын Хүний эрхийн конвенцийн заалтуудыг дагаж мөрдөх • Газар ашиглах боломж хязгаарлагдсаны улмаас үүсэх нийгэм, эдийн засгийн сөрөг нөлөөллийг эд хөрөнгөө алдсан нөхөн төлбөр зэргийг ашиглан бууруулах, боломжтой бол зайлсхийх • Төслөөс нутгийн иргэдэд үзүүлж буй ийм төрлийн сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, бууруулах, нөхөн төлөх • Соёлын өвийг төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэх сөрөг нөлөөллөөс хамгаалах; хамгаалан хадгалах; соёлын өвийг ашиглан олсон ашгийг шударга хувиарлалтыг дэмжих • Байгууламжийн аюулгүй байдалтай холбоотой галын гол эрсдэл, хэрэглэгдэх норм, стандарт болон эрсдэл бууруулах арга хэмжээ бүхий Галын аюулгүй байдлын мастер төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх
	Төмөр зам	<ul style="list-style-type: none"> • Зөвшөөрөл авах үйл явц • Геотехникийн судалгаа • БОНБНУ • Газар шорооны ажил • Төмөр цариг 	<p>янз байдлын доройтол, бохирдол үүсгэх тоосжилт, дуу чимээ, хийн хаягдлын ялгаруулалт, чичиргээний</p>	<p>ТООСЖИЛТ, ДУУ ЧИМЭЭ, ХИЙН ХАЯГДЛЫН ЯЛГАРУУЛАЛТ, ЧИЧИРГЭЭ ЗЭРГЭЭС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЖ, ХАМГААЛАХ ХЯНАЛТЫН АРГА ХЭМЖЭЭГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээх • Экосистем, амьдрах орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг багасгах; экологийн чухал 	<p>Хүний эрх – Хөдөлмөрийн нөхцөл, ажлын цаг, хөдөлмөрийн гэрээтэй холбоотой зөрчлүүд</p> <ul style="list-style-type: none"> • Нутгийн иргэдийн эсэргүүцэл • Бэлчээрийн газар, ус ашиглах боломжгүй болох • Байгалийн болон соёлын 	<p>Монгол Улсын Хөдөлмөрийн тухай хууль, ОУХБ-ын Хөдөлмөрийн стандарт, Хамтын гэрээ болон олон улсын Хүний эрхийн конвенцийн заалтуудыг дагаж мөрдөх</p> <ul style="list-style-type: none"> • Төслөөс нутгийн иргэдэд үзүүлж буй ийм төрлийн сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, бууруулах, нөхөн төлөх • Газар болон усны эх үүсвэр ашиглах

Салбарын үйл ажиллагаа	Дэд үйл ажиллагаа	Дэд үйл ажиллагааны задаргаа	Байгаль орчны гол асуудал	Хяналт	Нийгмийн гол асуудал	Хяналт
		тавих ажил	<p>асуудлууд</p> <ul style="list-style-type: none"> Газрын эвдрэл Биологийн олон янз байдлын алдагдал, амьдрах орчны эвдрэл Байгалийн нөөц, усны хомсдол Хог хаягдал үүсэх 	<p>үйлчилгээний ач холбогдол, үйл ажиллагааг дэмжих зорилготой нөлөөлөх бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх</p> <ul style="list-style-type: none"> Эрчим хүч, усны хэт хэрэглээг багасгах; усыг эргүүлэн ашиглах зэрэг усыг үр ашигтай хэрэглэх; салхи, нар, эс зэрэг сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэр ашиглах Аюултай, аюултай бус хог хаягдлыг бага хэмжээгээр гаргаж, хог хаягдлыг зохистой зайлуулж, байнгын хяналт шинжилгээ хийх зэргээр хог хаягдлын менементийн хяналтыг хэрэгжүүлэх 	<p>өвийн алдагдал</p> <ul style="list-style-type: none"> Олон нийт болон ажилчдын эрүүл мэнд, аюулгүй байдал Байгууламжтай холбоотой эрсдэл 	<p>боломж хязгаарлагдсаны улмаас үүсэх нийгэм, эдийн засгийн сөрөг нөлөөллийг эд хөрөнгөө алдсан нөхөн төлбөр зэргийг ашиглан бууруулах, боломжтой бол зайлсхийх</p> <ul style="list-style-type: none"> Соёлын өвийг төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэх сөрөг нөлөөллөөс хамгаалах; хамгаалан хадгалах; соёлын өвийг ашиглан олсон ашгийг шударга хувиарлалтыг дэмжих Хөдөлмөрийн тухай, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулиудыг дагаж мөрдөх Нөлөөлөлд өртөх орон нутгийн иргэдэд үзүүлэх эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх Байгууламжийн аюулгүй байдалтай холбоотой галын гол эрсдэл, хэрэглэгдэх норм, стандарт болон эрсдэл бууруулах арга хэмжээ бүхий Галын аюулгүй байдлын мастер төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх
	Ус, хог хаягдлын байгууламж & Нийтийн аж ахуйн байгууламж	<ul style="list-style-type: none"> Зөвшөөрөл авах үйл явц Геотехникийн судалгаа Газар шорооны ажил 	<ul style="list-style-type: none"> Барилгын талбайн бохирдол Тоосжилт, дуу чимээ, хийн хаягдлын ялгаруулалт, чичиргээний асуудлууд Газрын эвдрэл Биологийн олон янз байдлын алдагдал, амьдрах орчны эвдрэл Хог хаягдал үүсэх 	<ul style="list-style-type: none"> Хүрээлэн буй орчинд аюултай бодис, хог хаягдал, тос тосолгооны материалыг хаяхгүй байж талбайг бохирдуулахаас зайлсхийнэ Тоосжилт, дуу чимээ, хийн хаягдлын ялгаруулалт, чичиргээ зэргээс урьдчилан сэргийлж, хамгаалах хяналтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх Эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээх Экосистем, амьдрах орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг багасгах; экологийн чухал үйлчилгээний ач холбогдол, үйл ажиллагааг дэмжих зорилготой 	<ul style="list-style-type: none"> Олон нийт болон ажилчдын эрүүл мэнд, аюулгүй байдал Хүний эрх – Хөдөлмөрийн нөхцөл, ажлын цаг, хөдөлмөрийн гэрээтэй холбоотой зөрчлүүд Бэлчээрийн газар, усны эх үүсвэрийг ашиглах боломжгүй болох Байгууламжтай холбоотой эрсдэл 	<ul style="list-style-type: none"> Хөдөлмөрийн тухай, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулиудыг дагаж мөрдөх Нөлөөлөлд өртөх орон нутгийн иргэдэд үзүүлэх эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх Монгол Улсын Хөдөлмөрийн тухай хууль, ОУХБ-ын Хөдөлмөрийн стандарт, Хамтын гэрээ болон олон улсын Хүний эрхийн конвенцийн заалтуудыг дагаж мөрдөх Газар болон усны эх үүсвэр ашиглах боломж хязгаарлагдсаны улмаас үүсэх нийгэм, эдийн засгийн сөрөг нөлөөллийг эд хөрөнгөө алдсан нөхөн төлбөр зэргийг ашиглан бууруулах,

Салбарын үйл ажиллагаа	Дэд үйл ажиллагаа	Дэд үйл ажиллагааны задаргаа	Байгаль орчны гол асуудал	Хяналт	Нийгмийн гол асуудал	Хяналт
				<p>нөлөөлөх бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх</p> <ul style="list-style-type: none"> Аюултай, аюултай бус хог хаягдлыг бага хэмжээгээр гаргаж, хог хаягдлыг зохистой зайлуулж, байнгын хяналт шинжилгээ хийх зэргээр хог хаягдлын менежментийн хяналтыг хэрэгжүүлэх 		<p>боломжтой бол зайлсхийх</p> <ul style="list-style-type: none"> Байгууламжийн аюулгүй байдалтай холбоотой галын гол эрсдэл, хэрэглэгдэх норм, стандарт болон эрсдэл бууруулах арга хэмжээ бүхий Галын аюулгүй байдлын мастер төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх
Эрчим хүчний үйлдвэрлэлийн байрилга байгуулалт	<p>Эрчим хүчний үйлдвэрлэл: Салхин тээрэм; Нарны эрчим хүч үйлдвэрлэгч байгууламж; Нүүрсэн галлагаат дулааны Усан цахилгаан станци</p>	<ul style="list-style-type: none"> Зөвшөөрөл авах үйл явц Геотехникийн судалгаа БОНБНУ Газар шорооны ажил Бетон цутгах ажил Төмөр/каркас угсрах ажил Угсралтын ажлууд: сантехник, цахилгаан, дулааны холболт 	<ul style="list-style-type: none"> Барилгын талбайн бохирдол Тоосжилт, дуу чимээ, хийн хаягдлын ялгаруулалт, чичиргээний асуудлууд Экосистемын эвдрэл Газрын эвдрэл Метан, хорт утаа and нүүрстөрөгчийн давхар исэл, хүлэмжийн хийн ялгаруулалт Эрчим хүч үйлдвэрлэх байгууламжийн эвдрэл Бензин, ашигласан тос болон тосолгооны 	<ul style="list-style-type: none"> Хүрээлэн буй орчинд аюултай бодис, хог хаягдал, тос тосолгооны материалыг хаяхгүй байж талбайг бохирдуулахаас зайлсхийнэ Тоосжилт, дуу чимээ, хийн хаягдлын ялгаруулалт, чичиргээ зэргээс урьдчилан сэргийлж, хамгаалах хяналтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх Экосистем, амьдрах орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг багасгах; экологийн чухал үйлчилгээний ач холбогдол, үйл ажиллагааг дэмжих зорилготой нөлөөлөх бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх Хүний эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, байгаль орчинд үзүүлэх агаарт ялгарах хийн хаягдлын сөрөг нөлөөллийг багасгаж, хянах⁸ Эрчим хүчний үйлдвэрлэлийн эдийн засгийн үр ашигтай 	<ul style="list-style-type: none"> Олон нийт болон ажилчдын эрүүл мэнд, аюулгүй байдал Нутгийн иргэдийн нүүлгэн суурьшуулалт Хүний эрх – Хөдөлмөрийн нөхцөл, ажлын цаг, хөдөлмөрийн гэрээтэй холбоотой зөрчлүүд Газрын маргаан – нүүлгэн суурьшуулалт, газар чөлөөлөлт Бэлчээрийн газар, усны эх үүсвэрийг ашиглах боломжгүй болох Байгууламжтай холбоотой эрсдэл 	<ul style="list-style-type: none"> Хөдөлмөрийн тухай, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулиудыг дагаж мөрдөх Нөлөөлөлд өртөх орон нутгийн иргэдэд үзүүлэх эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын сөрөг нөлөөлөөс зайлсхийх Avoid or minimize physical and/or economic displacement, while balancing environmental, social, and financial costs and benefits, paying particular attention to impacts on the poor and vulnerable⁹ Монгол Улсын Хөдөлмөрийн тухай хууль, ОУХБ-ын Хөдөлмөрийн стандарт, Хамтын гэрээ болон олон улсын Хүний эрхийн конвенцийн заалтуудыг дагаж мөрдөх Холбогдолтой зөвшөөрлүүдийг зохих ёсоор авах Газар ашиглах боломж хязгаарлагдсаны улмаас үүсэх нийгэм, эдийн засгийн сөрөг нөлөөллийг эд хөрөнгөө алдсан нөхөн төлбөр зэргийг ашиглан бууруулах, боломжтой бол зайлсхийх

⁸ ОУСК-ийн БОЭМАА-ны удирдамж: Хийн хаягдал, агаарын чанар: <http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/532ff4804886583ab4d6f66a6515bb18/1-1%2BAir%2BEmissions%2Band%2BAmbient%2BAir%2BQuality.pdf?MOD=AJPERES>

⁹ ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт 5: Газар чөлөөлөлт, албадан нүүлгэн суурьшуулалт: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/3d82c70049a79073b82cfaa8c6a8312a/PS5_English_2012.pdf?MOD=AJPERES

Салбарын үйл ажиллагаа	Дэд үйл ажиллагаа	Дэд үйл ажиллагааны задаргаа	Байгаль орчны гол асуудал	Хяналт	Нийгмийн гол асуудал	Хяналт
			<p>бусад материалаас үүсэх хөрсний бохирдол</p> <ul style="list-style-type: none"> • Хог хаягдал үүсэх • Хүлэмжийн хийн ялгаруултаас үүсэх Уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудал 	<p>технологийг</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бохирдолоос урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө бүхий бохирдолын хяналтыг хэрэгжүүлэх (ус, хөрсний чанарын байнгын хяналт шинжилгээ) • Аюултай, аюултай бус хог хаягдлыг бага хэмжээгээр гаргаж, хог хаягдлыг зохистой зайлуулж, байнгын хяналт шинжилгээ хийх зэргээр хог хаягдлын менежментийн хяналтыг хэрэгжүүлэх • Төслөөс үүсэх ХүХ-н хаягдлыг багасгах эдийн засгийн үр ашигтай хувилбарыг хэрэгжүүлэх 		<ul style="list-style-type: none"> • Байгууламжийн аюулгүй байдалтай холбоотой галын гол эрсдэл, хэрэглэгдэх норм, стандарт болон эрсдэл бууруулах арга хэмжээ бүхий Галын аюулгүй байдлын мастер төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх

Хавсралт 2: Барилгын салбарын холбогдолтой Монгол Улсын хууль тогтоомж

Байгаль орчин, нийгмийн дараахь хууль тогтоомжийг барилгын салбарын харилцагчийн үйл ажиллагааг үнэлэхдээ ашиглана. Үүнд:

Хууль:

Монгол Улсын хууль¹⁰ (заавал дагаж мөрдөх шаардлагатай):

- Барилгын тухай хууль (2008)
- Авто замын тухай хууль (1998)
- Төмөр замын тээврийн тухай хууль (2007)
- Хот байгуулалтын тухай хууль (2008)
- Эрчим хүчний тухай хууль (2007)
- Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай хууль (2007)
- Кадастрын зураглал ба газрын кадастрын тухай хууль (2007)
- Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хууль (2001)
- Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль (2005)
- Хөдөлмөрийн тухай хууль (1999)
- Нийгмийн халамжийн тухай хууль (1994)
- Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль (2008)
- Ариун цэврийн тухай хууль (1998)
- Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль (1995)
- Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль (2012)
- Агаарын тухай хууль (2012)
- Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль (2010)
- Усны тухай хууль (2012)
- Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хууль (2012)
- Газрын тухай хууль (2002)
- Газрын төлбөрийн тухай хууль (1997)
- Химийн хорт болон аюултай бодисын тухай хууль (2006)
- Хог хаягдлын тухай хууль (2012)
- Галын аюулгүй байдлын тухай хууль (1999)

---

¹⁰ <http://www.legalinfo.mn/>

Хавсралт 3: Барилгын салбарын холбогдолтой үндэсний болон олон улсын байгаль орчин, нийгмийн стандарт, зарчим болон бусад баримт бичиг

Монгол Улсын стандарт¹¹ (заавал дагаж мөрдөх шаардлагатай):

- MNS Хүрээлэн буй орчны хамгаалахтай холбоотой стандартууд;
- MNS Газрын эвдрэл, нөхөн сэргэлттэй холбоотой стандартууд;
- MNS Барилга болон барилгын материалтай холбоотой стандартууд;
- MNS Иргэний байгууламжтай холбоотой стандартууд;
- MNS Замын тоног төхөөрөмжтэй холбоотой стандартууд;
- MNS Төмөр замын дэд бүтэцтэй холбоотой стандартууд;
- MNS Эрчим хүчтэй холбоотой стандартууд;
- MNS Агаарын чанартай холбоотой стандартууд;
- MNS Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйтай холбоотой стандартууд;
- MNS Усны чанар, аюулгүй байдалтай холбоотой стандартууд;
- MNS Хөрсний чанартай холбоотой стандартууд;
- Монгол Улсын барилгын норм ба дүрэм¹²

Олон улсын стандарт (сайн дурын үндсэн дээр):

ISO 14001¹³: БОНХ-ийн менежментийн системн шаардлагуудыг тодорхойлдог.

ISO 9000¹⁴: Чанарын менежмент.

OHS18001¹⁵: Хөдөлмөрийн эрүүл ахуй, аюулгүй байдал.

Салбарын БОНХХ-ийн тэргүүлэх стандарт, туршлага

ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт¹⁶ (санал болгож буй)

Стандарт 1: Нийгэм, байгаль орчны эрсдэл, нөлөөллийн үнэлгээ, менежмент

Стандарт 2: Ажиллах хүч ба ажлын байрны нөхцөл

Стандарт 3: Нөөцийг үр ашигтай ашиглаж, бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх нь

Стандарт 4: Орон нутгийн иргэдийн эрүүл мэнд, аюулгүй ажиллагаа, аюулгүй байдал

Стандарт 5: Газрын эзэмшил, албадан нүүлгэн суурьшуулалт

Стандарт 6: Биологийн олон янз байдлын хамгаалал, амьд байгалийн нөөцийн тогтвортой менежмент

Стандарт 7: Нутгийн уугуул иргэд

Стандарт 8: Соёлын өв

Санхүүгийн зуучлагчдад зориулсан тайлбар тэмдэглэл¹⁷

ЕСБХ¹⁸ Гүйцэтгэлийн шаардлага (сайн дурын үндсэн дээр): ЕСБХБ-аас санхүүжилт авч буй банкуудад зориулав (ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарттай ижил)

ОУСК/ДБ¹⁹ -ны Байгаль орчин, эрүүл мэнд, аюулгүй ажиллагааны удирдамж (санал болгож буй)

БОЭМАА-ны ерөнхий удирдамж (Энэхүү удирдамжинд аж үйлдвэрийн салбарт бүгдэд нь ашиглагддаг

Лавлагаа: ¹¹ <http://estandard.mn/>

¹² <http://www.legalinfo.mn/law?cat=34&subcat=158>

¹³ (www.iso.org)

¹⁴ http://www.iso.org/iso/home/standards/management-standards/iso_9000.htm

¹⁵ <http://www.ohsas-18001-occupational-health-and-safety.com/>

¹⁶ www.ifc.org/performancestandards

¹⁷ http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/38d1a68049ddf966af3cbfda80c2ddf3/InterpretationNote_FIs_2012.pdf?MOD=AJPERES

¹⁸ <http://www.ebrd.com/environment/e-manual/e31ebrd-performance-requirements.html>

¹⁹

http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/Topics_Ext_Content/IFC_External_Corporate_Site/ifc+sustainability/sustainability+framework/Sustainability+Framework+-+2006/Environmental,+Health,+and+Safety+Guidelines/ehsguidelines

байгаль орчин, эрүүл мэнд, аюулгүй ажиллагааны асуудлуудын талаархи мэдээллийг багтаасан). Үүнийг холбогдох салбарын удирдамжуудтай хамт ашиглавал зохилтой, тухайлбал:

- Барилгын материалын олборлолт
- Төмөр зам болон төлбөртэй зам
- Хог хаягдлын менежментийн төв
- Ус болон эрүүл ахуй
- Салхины эрчим хүч
- Цахилгаан эрчим хүчний дамжуулалт, түгээлт
- Дулааны эрчим хүч

Сайн дурын бусад зарчим:

- Цацраг, эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, хог хаягдал болон хүрээлэн буй орчны менежментийн зарчмууд²⁰
- Аюулгүй байдал, хүний эрхийн сайн дурын зарчмууд²¹

Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын конвенци (заавал дагаж мөрдөх):

- Уур амьсгалын өөрчлөлтийн конвенци²².

---

²⁰ www.world-nuclear.org

²¹ <http://www.voluntaryprinciples.org/>

²² <https://unfccc.int/2860.php>

Хавсралт 4: Барилгын салбарын холбогдолтой оролцогч талууд

МУ-ын Тогтвортой санхүүжилт (ТоС)-ийн санаачлага болон энэхүү салбарын удирдамжинд холбогдолтой барилгын салбарын дараах оролцогч талууд байна. Үүнд:

Төлөөлөгч тал	Байгууллага	Оролцоо
Төрийн байгууллага	Нийслэлийн байгаль орчны газар ²³	Байгаль орчны тэнцвэрийг хадгалан байгалийн нөөцийн үр ашигтай зарцуулах, нөхөн сэргээлтийг бүрэн гүйцэт хийж, оршин суугчдад эрүүл, аюулгүй орчин бүрдүүлэх замаар Улаанбаатар хотын ногоон эдийн засгийг дэмжинэ
	Барилга хөгжлийн төв ²⁴	БХТ нь барилгын салбарын сургалт; Барилгын ажлын техникийн хяналт
	Барилга, хот байгуулалт, төлөвлөлтийн газар ²⁵	БХБТГ нь ерөнхий барилгын төлөвлөгөө болон замын чиглэл зэргийг шалгаж зөвшөөрөл өгнө
	Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар (МХЕГ) ²⁶	МХЕГ нь хуулийн хэрэгжилтийг хянах, иргэн, нийгмийн тогтвортой хөгжил, бизнесийн таатай орчинг бий болгох, Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр иргэдийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын нөхцлийг хангасан бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ үзүүлдэг
	Нийслэлийн ерөнхий төлөвлөлтийн газар ²⁷	Газар, талбайн төлөвлөлт, дахин төлөвлөлт, Улаанбаатар хотын байгуулалттай холбоотой холбогдох мэдээллийг өгч барилгын зөвшөөрөл олгох хэрэгжүүлэгч агентлаг
	Эрчим хүчний яам ²⁸	Эрчим хүч (цахилгаан болон дулаан)-ний станцын зураг төсөл, барилгын тусгай зөвшөөрлийг олгох
	Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн яам (БОНХЯ) ²⁹	Байгаль орчин, нийгмийн хамгаалал, усны нөөцийн зохистой хэрэглээ болон биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, ерөнхийд нь хянах
	Барилга, хот байгуулалтын яам ³⁰	Барилгын компаниудад тусгай лиценз зөвшөөрөл олгох, барилгын салбарын хууль зүйн орчинг бүрдүүлэх, барилгын тендер зарлах, тендерийн хэрэгжилтийг хянах
	Зам, тээврийн яам ³¹	Замын зураг төсөл, байгуулалтын тусгай лиценз зөвшөөрөл олгох; зам, төмөр замтай холбоотой барилгын салбарын хууль зүйн орчинг бүрдүүлэх; замын бүтээн байгуулалтын тендер зарлах, тендерийн хэрэгжилтийг хянах
	Монголын төмөр замын газар ³²	Төмөр зам барих барилгын компаниудад тусгай зөвшөөрөл олгох

²³ <http://baigal.ub.gov.mn/>

²⁴ <http://barilga.gov.mn/?page=custom&module=news&id=ef4a53d6-fcc0-4fd2-8a21-d88b45a44974#>

²⁵ <http://cud.barilga.mn/>

²⁶ <http://inspection.gov.mn/>

²⁷ <http://www.mpa.ub.gov.mn/>

²⁸ <http://energy.gov.mn/>

²⁹ <http://www.mne.mn/>

³⁰ <http://www.mcud.gov.mn/>

³¹ <http://mrt.gov.mn/>

³² <http://railway.gov.mn/>

Төлөөлөгч тал	Байгууллага	Оролцоо
	Авто замын хяналт шинжилгээ, судалгааны төв ³³	Зам болон холбогдох байгууламжуудыг барих, засварлахтай холбоотой зөвөлгөө өгч хяналт тавих; баригдсан, засварлагдсан зам болон холбогдох байгууламжуудын мэдээллийн санг тогтмол шинэчлэх; зам тавих болон засварлах ажлуудын санхүүжилтийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, барилгын материалыг шалгах
	Улаанбаатар хотын цахилгаан түгээх сүлжээ ³⁴	Цахилгаан түгээх, цахилгаан түгээлтийн зураг төсөл боловсруулж, холбогдолтой сургалт зохион байгуулах
	Ус сувгийн удирдах газар ³⁵	Улаанбаатар хотыг цэвэр усаар ханган, бохир усыг зайлуулах үйл ажиллагааг хариуцна
Компани	Барилгын компани	Барилгын салбарын төрөл бүрийн төслүүдийг байгаль орчин, нийгэмд ээлтэй замаар боловсруулж, МУ-ын болон олон улсын байгаль орчин, нийгмийн хууль, стандарт, шилдэг туршлагуудыг мөрдөж ажиллах
	Мэргэжлийн зөвлөх компани	Барилгын салбарын төрөл бүрийн төслүүдийг байгаль орчин, нийгэмд ээлтэй замаар боловсруулж, МУ-ын болон олон улсын байгаль орчин, нийгмийн хууль, стандарт, шилдэг туршлагуудыг мөрдөж ажиллах
Төрийн бус байгууллага (ТББ), Иргэний нийгмийн байгууллага (ИНБ)	ТББ, ИНБ	Төрийн бус байгууллага болон иргэний нийгмийн байгууллага нь Монгол улсад тогтвортой хөгжлийг бий болгоход түлхэц болж ажиллах гол хүч болохоос гадна энэ чиглэлээр байгууллага, компаниудад шахалт үзүүлдэг. Үүнээс гадна, тэд эрсдэлийг бууруулагч, нийгэм, байгаль орчны сайн туршлагыг дэмжигч, хэрэгжүүлэгч тал болох магадлалтай
	Нутгийн иргэд, оршин суугчид	Банкны харилцагчийн төслийн нөлөөлөлд нутгийн иргэд болон оршин суугчид өртөх магадлалтай. Тэд энэхүү сөрөг нөлөөллийн талаар гомдол мэдүүлж, өөрсдийгөө хамгаалах арга эрэлхийлдэг
	Монгол Улсын барилгын инженерүүдийн холбоо ³⁶	Барилга, дулаан, зам болон төмөр замын инженер болон компаниудын эрх ашгийг хамгаалах
	Монгол Улсын замчдын холбоо ³⁷	
	Монгол Улсын төмөр замчдын холбоо	
	Монгол Улсын дулааны инженерүүдийн холбоо	
Санхүүгийн байгууллага	Олон улсын санхүүгийн корпораци ³⁸	МУ-ын бүхий л салбарт хувийн хэвшлийг дэмжих хөрөнгө оруулалт, зээлийн санхүүжилтийг мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээтэй хамтаар үзүүлдэг. ОУСК нь нийгэмд үзүүлэх ашиг үр шимийг нэмэгдүүлэх, байгаль орчин, нийгэмд үзүүлэх нөлөөллийг багасгаж, МУ-ын урт хугацааны эдийн засгийн хөгжилд хувь нэмэрээ оруулахыг чухалчилдаг

³³ <http://www.rsrc.gov.mn/>

³⁴ <http://ubedn.mn/>

³⁵ <http://www.usug.ub.gov.mn/>

³⁶ <http://mace.barilqa.mn/>

³⁷ <http://www.mra.mn/>

³⁸ http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/corp_ext_content/ifc_external_corporate_site/home

Төлөөлөгч тал	Байгууллага	Оролцоо
	Монголын банкны холбоо ³⁹	Холбооны гол зорилт нь: Монгол Улсын Тогтвортой санхүүжилт (ТоС)-ийн зарчмуудын хүрээнд нийт гишүүдийнхээ хууль ёсны, нийтлэг ашиг сонирхол, эрхийг төлөөлөн хамгаалах, салбарын өмнө тулгарсан бодлогын шинж чанартай асуудалд нийт гишүүдийн үйл ажиллагааг нэгтгэн чиглүүлэх; үр ашигтай, найдвартай байгаль орчин, нийгмийн менежментийн систем болон бусад журмуудыг боловсруулахад банкуудад дэмжлэг үзүүлэх
	Монгол банк ⁴⁰	Тогтвортой санхүүжилт (ТоС)-ийн санаачлагын хүрээнд Монгол банк нь дараах үүрэг хариуцлагыг хүлээнэ: төрийн зохицуулагч байгууллагуудтай хамтын ажиллагаагаа сайжруулах, мэдээлэл хуваалцах тогтвортой механизмыг бүрдүүлэх, мэдээллийн хүргэлтийг шуурхай болгож, банкуудад байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн холбогдолтой мэдээллийг цаг алдалгүй хүргэнэ. Монгол банк нь банкуудын жилийн эцсийн гүйцэтгэлийн үнэлгээ, өөрийн хяналт шилжилгээний системийг ашиглан банкуудын байгаль орчин, нийгэм хамгааллын бодлогын хэрэгжилтийг шалгаж, үр дүнг бодлогын үнэлгээ, лиценз, урамшууллын механизмд ашиглах боломжтой
	Монгол Улсын банкууд	Банкууд нь байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн үнэлгээний журам, хяналт шинжилгээ, тайлагнах, чадавхижуулах сургалтын механизмууд зэрэг бүхий тогтвортой хөгжлийн бодлого, байгаль орчин, нийгмийн менежментийн системийг боловсруулж хэрэгжүүлэх шаардлагатай

³⁹ <http://mba.mn/>

⁴⁰ <http://www.mongolbank.mn/>